

YUSUF BİN ABDULLAH'I TANIYOR MUYUZ ? YA DA MUSTAFA NĀİMĀ EFENDİ “KRONİK” SÖZCÜĞÜNÜ BİLİYOR MUYDU ?

Efdal SEVİNÇLİ

Fikret Yılmaz'ın, yayına hazırlandığı, Yusuf Bin Abdullah'ın *Târih-i âl-Osmân*'ı üstüne eleştirilerine içtenlikle teşekkür ediyorum. Bu eleştirileriyle hem çalışmama, hem de tarihyazıcılığımıza katkıda bulunduğunu düşünüyorum. Nedenlerini aşağıda açıklasam da tümüyle benim eksikliğim olan, özellikle okuma yanlışlarıma, bilgi eksikliklerime dönük değerlendirmelerine tekrar teşekkür ederken F. Yılmaz'ın değerlendirmelerinde katılmadığım yönlerde de yanıt vermemin çalışmamı zenginleştirceğine inanıyorum.

F. Yılmaz'ın eleştirilerine yanıt verirken, yazısındaki sırayı genelde izleyip, elden geldiğince, çalışmamın önsözünde ve giriş niteliği taşıyan bölümünde yoğunlaşan bilgilendirmelerden yararlanıp **“historiograph”** F.Yılmaz'ın değerlendirmelerindeki kimi yanlış alıntılarını ve yanlış değerlendirmeleri de göstermek istiyorum...

Hemen söyleyeyim, ben, bir tarihçi değilim.

“Osmanlı historiografisinin başlangıcı ve gelişimi hakkında”, Yılmaz denli bilgim olmayabilir... Hele hele, erken dönem Osmanlı tarihi ve tarihçiliği hakkında, bu dönem üstüne çalıştığımı öğrendiğim F. Yılmaz gibi, birikimin olmaması sanırım doğal karşılanmalı... Ancak kabullenemediğim, Yılmaz'ın eleştirileriyle, değerlendirmeleri arasındaki kopukluklar ve masum bilgiçlikleri! Ben, eski dille söyleyeyim, **“haddimi”** bilen birisi olduğuma inanıyorum... Seçtiğim sözcüklere de, tümcelere de özen gösterdiğimi düşünüyorum... Bu tümceleri neden yazdığımı düşünebilirsiniz... Öyleyse Yusuf bin Abdullah'ın, *Târih-i âl-i Osmân*'ına yazdığım önsözdeki bir kaç tümcemini, - F. Yılmaz'ın yaptığı gibi, alıntılarken parçalamadan- aktarıyorum. Bu alıntıyı yaparken üzülerek söylüyorum, alıntılarında da görülecek, F. Yılmaz'ın bazı tümcelerimi sanki bilerek çarpıttığını, yanlış anlamaya çalıştığını düşündüm... Alıntılardaki eksikliklerin payı yanında, F. Yılmaz'ın biçiminin de bunda payı olabilir mi diye kendi kendime

sordum...Şimdi, **Önsöz**'den bir bölüm okuyalım:

Özgün metni ile çeviriyazısını yanyana vererek yayına hazırladığım Yusuf bin Abdullah'ın, Târih-i âl-i Osmân'ının, ülkemizde, Osmanlıca düzyazı metinlerin yayını bakımından ilk örneklerden olduğunu belirtip, bu tür yayınların, dil incelemelerinde daha işlevsel olacağını bilerek, bu çalışmayla, 480 yıl bir kıyıda unutulmuş "yardıma muhtac" Kâtib Şevkî'yi günyüzüne çıkarmanın sevincini yaşıyorum. Ancak sevinirken de çalışmamdaki eksiklikleri ve yaptığım yanlışlıkları görerek, bu yayının H.922/M. 1516'da yazılan yazmanın, Türkçemizin 16. yy'daki durumunu yansıtması bakımından ilginç bir örnek olduğunu ; özellikle, tarihsel gelişimi içinde, Batı Türkçesi'nin ses- bilgisi, sözcükbilgisi, anlambilgisi vb. özellikleri açısından bizleri yeni bilgilere götüreceğine inanıyorum. Özellikle Türkçe'yle Arab abecesinin yazı uyumunda/ uyumsuzluğunda ortaya çıkan ses ve yazı sorunlarının, dilimizin değişim gösteren seslerinin örneklenmesi için ayrı bir inceleme konusu olduğunu unutmadan, yayına hazırladığım metnin, tarih ve dil uzmanlarınca yeniden ele alınmasının daha doğru olacağını düşünüyorum.

Bu uzun alıntıyı neden yaptım? Çünkü çalışmamdaki eksiklikleri ve yaptığım yanlışlıkları biliyorum, **"yayına hazırladığım metnin, tarih ve dil uzmanlarınca yeniden ele alınmasının daha doğru olacağını düşünüyorum"** da ondan... Yoksa, F. Yılmaz gibi, **"maalesef sayın Sevinçli keşke bu işe girişmeseydi demek zorundayım"** demenin kolaycı bir yol olduğunu, F. Yılmaz'ın, bu çalışmada, soru işaretleri koyduğum sözcüklerden, okunamayan, okuyamadığım,

okuyamadığımız sözcüklere, Yusuf bin Musa'nın çalışmasıyla Yusuf bin Abdullah'ın çalışmalarının karşılaştırmasına değin vb. daha uğraşmamız gereken bölümler olduğuna inanıyorum da ondan....

Doğrusu, F. Yılmaz'ın eleştirisindeki, daha ikinci tümceyi okurken, "tereddüd" de kaldım... Neden mi? İşte F. Yılmaz'ın tümceleri:

Kroniği yayına hazırlayan Efdal Sevinçli'nin belirttiğine göre eser, çeşitli kaynaklarda adı geçtiğinden dolayı bilinen; ancak şimdiye değin mevcut nüshası bulunmayan erken dönem Osmanlı tarihlerinden birisidir. Sayın Sevinçli bu tespitten yola çıkarak , söz konusu kroniğin ilk dönem Osmanlı tarihlerine göre farklı bilgiler verdiğini ve özgün bir eserin tek nüshası olduğunu iddia etmektedir. Anlaşılacağı üzere çalışmasına konu olan yazmayı bir buluş olarak sunmaktadır.

Sayın Yılmaz, çalışmamın **"Târih-i âl-i Osmân ve Yusuf bin Abdullah"** başlıklı bölümünde yazdıklarımın özetlediği bilgilerde, ilginç sözcükler kullanıyor ve ilginç tanımlar yapıyor... Yazdıklarımı, tekrar tekrar okudum... Yazımda ne bir **"iddia"**, ne de bir **"buluş"** biçemi yok... Var olan, eldeki sınırlı kaynaklarımızın bize öğrettikleri. Çünkü Yusuf bin Abdullah adıyla, adının bu yazım biçimiyle ben, sadece elimdeki yazmada karşılaştım... Bir tarihçi olmasam da yaptığım katalog, kaynakça araştırmalarında ya da tarihçilerimizin yaptığı, tarihyazıcılığımızı anlatan hiçbir araştırmada Yusuf bin Abdullah'ın adını görmedim. Dahası, **Kâtib Yûsuf** adıyla, **Şevkî** mahlasıyla da kendisini, tarihçi olarak tanıyan, tanıtan hiç bir yazı, makale, araştırma okumadım... Çağdaş tarihçilerimizden de bir bilgi edinemedim... Sormadan edemiyorum, F.Yılmaz, bu yayın öncesine değin **Yusuf bin Abdullah'ı** ya da **Kâtib Yûsuf'u, şair Şevkî'yi** tanıyor muydu ?

Beni, Yusuf bin Abdullah'la yüzyüze getiren F. Babinger olmuştur. Bilgilerim, "**Efdal Sevinçli'nin belirttiğine göre**" değil, F. Babinger'in **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri (1927/ 1982)** adlı çalışmasındaki bilgilere göre biçimlenmiştir:

YÛSUF (ŞEVKÎ) Yûsuf Edirneli'dir. Mahlası Şevkî'dir. II. Bayezid zamanında divan kâtipliği yapmıştır. Türkçe ve farsça şiirleri vardır; bir divanı vardır. Ayrıca bir Târîh-i âl-i Osmân yazdığına hemşerisi Sehî (Tezkire, 81) ve daha sonraki Riyâzî tanıklık etmektedir. Hayatının son günlerini İstanbul'da bir hastahane geçirdi. Galata mezarlığında gömülüdür. OM, III,71'de Avâmîl-i Fârisî adlı bir gramer eserinden bahsedilmektedir. Kâtib Yûsuf aynı zamanda ünlü bir hattattır. YAZMALAR: Târîh-i âl-i Osmân, yeri belli değil; Divân, Berlin Devlet Küt.Yaz. Or 8°1630.

Babinger'ı okuyunca, yayınladığım yazmanın, "**özgün bir eserin tek nüshası olduğunu iddia**" etmediğim görülür. Çünkü, Yusuf bin Abdullah'ın adını taşıyan bir tarih yazması, kitaplığında duruyor... Gerçek bu! Bir ikinci nüsha bulunmasıya değin gerçek bu! Ayrıca bu sahiplenmeyi, bulma, ortaya çıkarma, tanıtma anlamıyla değerlendirsek, "**buluş olarak sunmuş**" oluyorum. Yoksa bir "**buluş**" yapmadığımı biliyorum...

Okur, sözcüklerle çok uğraştığımı, yanlış anlaşılmalara yol açacak "**ifadeleri**" değerlendirirken titizlendiğime takılacaktır belki... Çünkü, F. Yılmaz'ın eleştirilerinin daha başlangıcında, bence biçimine egemen olan kuşkunun, "**iddia**" ve "**buluş**" sözcükleriyle tanımlanması, gerçek bir kuşkuyu aşmaya yetmediğini düşünmemeye yol açıyor. Yine vurguluyorum, bence, şu andaki bilgilerimize göre, Yusuf bin Abdullah'ın, F. Babinger'in "**yeri belli değil**" dediği **Târîh-i âl-i**

Osmân'ının, başka nüshalarına ulaşacağımız güne kadar, yayınladığım yazma, "**özgün ve önemli kelimeleriyle tavsif edilmeyi**" hâlâ hak ediyor... Gerçekten, bir daha soruyorum, F. Yılmaz, "**ilgisini çeken**", eleştirdiği yayın öncesine değin Yusuf bin Abdullah üstüne ne biliyordu? Burada, tek bir amacım, isteğim var... Eğer F. Yılmaz, erken dönem Osmanlı tarihçiliğimiz üstüne, Yusuf bin Abdullah'ın tarihi üstüne karşılaştırmalı bir araştırma yaparsa ya da yaptırırsa, sanırım bu "**özgün ve önemli**" bir araştırma olacak... Bu çalışmanın yapılmasını içtenlikle istiyorum. Çünkü ben, "**yayına hazırladığım metnin, tarih ve dil uzmanlarınca yeniden ele alınmasının daha doğru olacağını düşünüyorum.**" F. Yılmaz, bu düşüncemizi, eleştirisinde hiç dikkate almamış, görmezden gelmiştir.

F.Yılmaz'ın eleştirilerini okurken, F. A. Tansel'in, **Namık Kemal'in Mektupları-I** (Ank. T.T.K, Yay., 1967) ile bu yapının bence nefis bir eleştirel tanıtımı ve yeniden yayını olan Ö. Faruk Akün'ün, **Nâmık Kemâl'in Mektupları** (İ.Ü. Yay., 1972) adlı çalışmasını anımsadım. F. Yılmaz'a, bu iki çalışmayı -eğer okumadıysa- okumasını salık veriyorum. Bu anımsamayla, yayının dil ve tarih açısından da eleştirileriyle birlikte yeni bir yayına dönüşmesini umuyorum...düşlüyorum... Bu tür eleştirel yayınların çoğalmasını, bilimsel kıskançlık aldatmacalarına kapılmadan yapılacağına inanarak istiyorum.

İşte bu anımsamanın orta yerinde, F. Yılmaz'ın takıldığı, "**üzerindeki çalışmalarını yaklaşık yirmi yıl devam ettirmiştir... Sayın Sevinçli'nin uzun sayılabilecek çalışmaları verimli olmuştur diyemeyiz....yıllar süren çalışmaları esnasında**" tümcelerine, hele eleştirisinin sonunda, "**üstelik bütün bunlar için yirmi yıl harcamaya da lüzum yoktur.**"

gibi beni üzen -bu biçemi F.Yılmaz'a yakıştıramıyorum- "alaysı" yargıları ve sözde bilimsel biçemi hakketmediğime inanamıyorum... Çünkü ben, "**Târih-i âl-i Osmân'ın yayını için yirmi yılı aşan uğraşlarım boyunca, öğrenimimle bütünlenen bu çalışmayı , çeviriyazıyı hazırlarken uzmanlık gerektiren dil incelemelerine girişmedim**" tümcem de dahil, bu çalışmayı, 20 yıl gibi bir sürede hazırladığımı belirten, böyle bir anlam içeren hiç bir tümce kurmadım. Benim uzmanlığım ile ilgili alanlarımın kesişmesinde, yaptığım incelemelere, yayınlarım baktığımda, Yılmaz'ın kullandığı dile daha bir dikkatle yöneleceğini düşünüyorum. Yoksa, F. Yılmaz'ın anladığı ya da anlamaya çalıştığı gibi bu çalışma, yirmi yıl çalışılmış gibi gösterilemeyecek denli açık bir kanıttır... Çünkü ben bu çalışmayı, yirmi yılda yapmadım.1980'li yılların başında çeviriyazısını bitirdiğim çalışmayı, 1997'ye dek yayımlamak için uğraş verdim.

MUSTAFA NAİMA EFENDİ "KRONİK" SÖZCÜĞÜNÜ BİLİYOR MUYDU ?

F. Yılmaz, eleştirisinin başında, benim, Yusuf bin Abdullah için "vak'a-nüvis" terimini geliş güzel kullandığımı, bu sözcüğün bir terim olarak, XVII.yy.'dan önce kullanılmadığını, tarihyazıcılığımızın gelişimini bilmediğimi, biraz araştırma yapsaydım, böyle büyük bir "**tespit hatası**" yapmayacağımı anımsatıyor. Bu anımsatmada verdiği dipnot bilgilerle, bilgilerinin kaynaklarını verirken de "**eserin bir vak'a-nüvis tarihi olmadığını**" vurguluyor...

F.Yılmaz'ın, "**vak'a-nüvis**" teriminin kullanımına, "**Osmanlı historiografisinin başlangıç ve gelişimine**" ilişkin bilgilerinden "**hâberdarım**"... Ancak bence, burada çözüm

bekleyen ya da belirtilmesi, yazılması, gösterilmesi, gereken, XVII. yy. öncesi tarih yazmalarına ne ad vereceğimiz sorusu... F. Yılmaz, bu konuda bir karşılık önermiyor. Önermiyor, ancak tarihyazıcılığımıza bir "chroniqueur" olarak **kronik (chronique)** terimini uygun görüyor!...

Bu işte bir yanlışlık var... F. Yılmaz'ın, "kronik" terimini kullanarak (**acaba kronik sözcüğünü dilimizde ilk kez kim kullandı, vekâyi-nâme, vekâyi-nüvis, vak'a-nüvis sözcükleri dilimizde ilk kez kimlerce kullanıldı? Türkçemizin tarihsel sözlüğü yok, bunu bilmemiz bugün kolay mı?**) elimdeki yazmanın "**kronik**" olacağını, daha eleştirisinin başlığında söylüyor... Ben tarihçi değilim... Ancak, dilimdeki "vak'a-nüvis" in, "vekâyi-nâme"nin yerine "**kronik**" sözcüğünü koyarak yazmaya niyetli de değilim... Çünkü, dilimde, Türkçeme ilişkin kaygılarım, beni Osmanlıca'da yeterince sıkarken bir de "**kronik**"le dilimi zenginleştirmeye (!) "**rıza**" göstermiyor... Ancak "tarihyazıcılığı" sözcüğünü çok sevmeme karşın tarihin anlatıldığı, yazıldığı yapıta, hâlâ Türkçe'de ne diyeceğimize karar veremediğimizi görüyorum... Vekâyi-nâme sözcüğü, tarihsel gerçeğiyle F. Yılmaz'ın anlattığı anlamsal serüveni taşısa da benim için Osmanlı tarihyazıcılığının tanımlanmasına şimdilik yetiyor... Evet... Derslerimizde, öğrencilerimize bu bilgileri öğretiriz ve Naimâ Efendi'nin, Osmanlı'nın ilk "resmi" vak'a-nüvisi -historiograph de l'état- olduğunu söylerken "**kronik**" sözcüğünü bilip bilmediğini araştırmak için ödev de veririz

TÂRİHİ FETİH'DEN TARİH-İ AL-İ OSMAN'A

Gelelim yazmanın yazılış tarihine ilişkin bilgilere... Ya da benim kararına.... Gerçekten,

yazmanın temmet kaydında bir tarih olmadığı gibi bir tarih düşürme beyiti de yok.... Beni, yazmanın tarihini belirlemeye yönlendiren bilgi, yazma nüshanın, fotokopi metninde de açıkça görülen “**târih-i feth Sultan Selim şüy...sene 922**” tümcesinden doğmuştur. Burada, elimizdeki yazmanın son sayfasındaki -bizi ilgilendiren ve yönlendiren- bölümün tamamını okuyalım:

...**Tokuzyüzyigirmibeş (sahh- iki) senesinde mahrûsâ-ı Mısır feth oldu* Ba<dehû Selim Hân Mısır'ı Hayrullah Beg'e virüb avret ve oğlını İstanbul'a/ getürdiler Hayrullah Begi Mısır'a vâli oldu sene-i mezbûrede andan Sultân Selim saâdetle/ İstanbul'a gelüb ömri müsâid olmayub dâr-ı âhirete intikal etdi nurûllah-ı merkade./ İlâ yevmi'l- karâr mâh-ı ramazânül-mu'azzamun/ Yiğirmisekizinci güninde tamâm oldu/ Der mahrûsa-ı Kostantiniyyeti'l mahmyye an yedd-i abdi'z-zâif Yusuf bin Abdullâhi'l- muhtâc ilâ rahmeti'l gafûril'l- vedûd Târih-i feth Sultân Selim şüy (?) sene 922**

Yavuz Sultan Selim'in (1512- 1520) “iktidar” yıllarını ve yazmadaki “**Sultân Selim saâdetle İstanbul'a gelüb ömri müsâid olmayub dâr-ı âhirete intikal etdi**” tümcesini gözönünde tutarsak, gerçekten, yazmanın 1520 yılından sonra yazılmış olması daha mantıklı görünüyor... Ancak 1516 yılını karşılayan, yazmanın sonundaki “**Tarih-i feth Sultan Selim şüy (?) sene 922**” tümcesinin -F. Yılmaz'ın dediği gibi- Mısır'ın fethine ilişkin bir anımsama tümcesi ya da uyarı tümcesi olup olmadığını bilmiyorum/z. Ancak yazmanın, II. Bayezid dönemini yaşayan, Manisa'da şehzade Mahmud'un divan kâtibi olan, aldığı ulûfeyle II. Beyazid'e bağlılığını gösteren

Katib Yusuf'un, Yavuz Sultan Selim dönemini adeta “es geçtiğini”, belki de **Târîh-i âl-i Osmân'ın** yazılışıyla, yazmanın “istinsahı” olan yayınıma, -bence de uygun olan bu istinsaha- Yavuz döneminin, müstensihce eklendiği düşünceleri, bu süreçte varsayımsal olarak tartıştığım sorular oldu. Burada, yazmanın yazılış tarihini saptamak açısından farklı düşünüşlerin de payı olmuştur. Örneğin “**925(sahh-iki)**” yazımı görünüşte, 1516 tarihini yadsıyan bilgilerdir. Kitabımın yayınından sonra yaptığım tartışmalar, yazmanın 16.yy'ın ilk çeyreğinin ürünü olduğunu kanıtla da kesin bir “yılı” ortaya koymaya yetmediğini gösterdi. Yine de kitabın yazılışına ilişkin bir bilgi temmet kaydında dikkati çekiyor. Yazılışın ramazan ayının yirmisekizinci gününde İstanbul'da tamamlandığı belirtiliyor. Ve “**Tarih-i feth Sultan Selim şüy (?) sene 922**” tümcesi, bence, hâlâ bir kuşku tümcesi olarak yerinde duruyor.

Ancak “zehaba” kapılıp “büyük bir yanlış” içine düşmediğimi “ifade” etmeden önce, F. Yılmaz'ın, elimizdeki yazmayı görmesinin yararlı olacağını düşünüyorum... Çünkü yazmanın, 16. yy.'ın kağıt özellikleriyle, filigranlarıyla, kağıdın işleniş özellikleriyle dikkat çektiğini, bu nedenle de yazmayı F. Yılmaz'ın incelemesini istiyorum ... İsterken de “yazmanın hem bitirilmeye yılı, hem de ismini yanlış” verdiğimi yazan F. Yılmaz, “aslında yazmanın herhangi bir yerinde ne isim ne de te'lif tarihi bulunmaktadır” diyerek 1986 yılı sonunda, **Tarih ve Toplum**'da yayımlanan (eleştirilen kitabın girişinde kullandığım metnin hemen hemen aynı olan) makalemde, yazmaya, **Tarih-i Feth** adını verişime de takılmaktadır Gerçekte ben, **Tarih-i Feth** adını, 1983-84 yıllarında, **Çağdaş Eleştiri** dergisinde, **Belgeler** bölümünde, yazmayı tanıtırken kullanmış, özellikle de Ayasofya'yla bütün-

lenen söylenceleri içeren bölümleri yayımlatmıştım. (Bkz. **Çağdaş Eleştiri**, Eylül 83-Ocak 84) O yıllardaki bilgimle, yazmanın özelliklerini tanımıyor, dahası Yusuf bin Abdullah'ın kim olduğunu bilmiyordum. Babinger'in kitabının çevirisi yayımlanmamıştı, yazmanın, anonim tevârih-i âl-i Osman geleneğinin uzantısı olduğunu düşünüyordum. Yine 922 tarihiyle birlikte kullanılan "**Tarih-i Feth**" tamlamasından da etkilenerek, 1980 yılından beri bu adı yazılarımda kullanmıştım. F. Yılmaz'ın düşündüğü gibi "ismini yanlış vermek" yanlışlığına düşmeden, bilerek öyle "**tesmiye**" etmişim. Ancak, F. Babinger'in bilgileri içinde, "**YAZMALAR: Târih-i âl-i Osmân, yeri belli değil**" tümcesini okuduktan sonra, yapıtın adını, Sehi Tezkiresi'ndeki "**tevârih-i âl-i Osmân inşâ idüb**" bilgisiyle birleştirip **Târih-i âl-i Osmân** yaptım. Ayrıca, "**tesmiye**" kararında, "kararsızlığımın ve dalgınlığımın sürmediğini bilerek" bu adı kullandığımı, burada nasıl bir "yanlış" yaptığımı da bilmediğimi belirtmek isterim.

YUSUF BİN ABDULLAH MÜSTENSİH OLABİLİR Mİ?

Elimizdeki yazmanın "müellif hattı" mı, yoksa "müstensih hattı" mı olduğu tartışmasında "ihtiyatlı" olmam bir kusur değil... Çünkü elimdeki yazmada bulunan ve yayınımda belirttiğim, ancak F. Yılmaz'ın değerlendiremediği için alıntılanmadığını düşündüğüm, bilgileri burada yineleyip "ihtiyatlı" olmanın "emin olmamakla" ilgisi olmadığını görmeliyiz:

"Nesih yazıyla yazılan yazmanın yazımına özen gösterildiği, yazmayı gören rahmetli O. Şaik Gökay'ın belirlemesiyle, "bir devlet büyüğü için yazılmış olmasının güçlü bir

olasılık olduğu", bölüm başlarının ve noktalama işaretlerinin kırmızı mürekkeple yazılmasından anlaşılır. Metnin yazımında kimi sözcüklerin ses değerlerinin de tam belirtilmemiş olmasından kaynaklanan okuma yanlışlıklarımızın bulunduğunu belirtmeliyim. **Târih-i âl-i Osmân** yazmasının, bir istinsah mı yoksa doğrudan Yusuf bin Abdullah'ca yazılmış bir yazma olup olmadığını şu anda belirleme olanağımızın olmadığını; bir karşılaştırmayla bu konuda belki bir düşünceye sahip olabileceğimizi eklemek isterim."

Ünlü bir hattat olan Kâtib Yûsuf'un (Şair Şevkî) "**kariyeri göz önüne alınacak olursa**", gerçekten "**onun böylesine felâket derecesinde bozuk bir metin oluşturması beklenebilir bir sonuç değildir. Gerçekten de yazma metin hem imlâ, hem cümle yapısı hem de fonetik açısından çok sorunludur.**"

F. Yılmaz, yaptığım değerlendirmelere, yukarıda alıntılanadığım tümceleriyile katılmaktadır... Gerçekten metin, birçok sorunla iç içedir. Yine de eldeki tek yazmanın, yazım özelliklerini biraz tanıtmak istiyorum.

Tarihçi Yusuf bin Abdullah'ın **Târih-i âl-i Osmân**'ının, şimdilik, elimizdeki "**tek nüshasını**" -tek oluşuyla da özgünleşen yazmasını- incelediğimizde, bölüm başlarının, kimi özel önem verilen, sözcüklerin ve noktaların kırmızı mürekkeble yazıldığını görürüz.

Elimizdeki metnin, bütün bu eksikleri ve kusurlarıyla bir "müstensih hattı" olması -daha önce vurguladığım gibi- daha mantıklıdır... Ancak, "müstensihlerin", genelde eldeki metinleri, "istinsah" ederlerken özgün metne sadık kaldıkları da bilinen bir gerçektir... Sonuçta çoğaltılan metin, Yusuf bin Abdullah'ın yazdığı **Târih-i âl-i Osmân**'ının, şu anda elimizde olmayan özgün metnidir... "Müstensihin", "istinsahına"

bazen kimi eklemeler yaptığı bilirse de asıl metin çoğaltılmaktadır... Elimizdeki yazmaya göre, Yusuf bin Abdullah'ın tarihini / hattını istinsah edenin bilgi düzeyi, bu yazımda ortaya çıkarken düşünceme göre, elimizdeki metin, yazımı tamamlanmamış, yarım kalmış bir metindir. Bugün, O. Ş. Gökyay'ın da belirlemeleriyle "bir devlet büyüğü için yazılmış" olduğu saptamasını, bir devlet büyüğü için hazırlanmakta olan bir nüsha olanak değerlendirmek, yazmanın eksikliklerinin giderilme olanağının bulunamayışla açıklamak daha doğru olacaktır düşüncesindeyim. Yine de içimde bir kuşku, Yusuf bin Abdullah adına bir kuşku, yazarın telifi sorunu açısından içimde duruyor... Çünkü onun yazısını tanımıyoruz. Ancak, F. Yılmaz'ın dediği gibi 'Yusuf bin Abdullah'ın bir müstensih olabileceği ihtimalini de hesaba katmak' gerekmediğini düşünüyorum.... Çünkü karşımızda, elimizdeki somut bilgilerle bir tarih yazıcısı olarak Yusuf bin Abdullah duruyor.

KİMDİR BU YUSUF BİN ABDULLAH?

Şimdi, F. Yılmaz'ın, araştırmamızla tanıştığımız, ancak benim anlamakta zorlandığım "kimdir bu Yusuf bin Abdullah?" sorusuna geçelim.. Bu soruyu soran F. Yılmaz'ın yazdıklarını, burada lütfen tekrar okuyalım:

"Aslında bu ismi ve özellikleri taşıyan birisini kaynaklardan tespit etmek mümkündür. Hatta onun bir Tarih-i âl-i Osmân yazdığını, yine tezkirelerden öğrenmemiz de sözkonusudur. Ancak bu kaynakların söz ettiği kitap, sayın Sevinçli'nin yayınladığı yazma olamaz... Sayın Sevinçli'nin yayınladığı, nüsha olsa - olsa, Yusuf bin Abdullah'ın Tarih-i âl-i Osmân adlı eserinin muhtasar ve yetersiz bir istinsahı olabilir..."

İnanın bu tümceleri okurken ben, kendi

kendime, bu yayımda, Yusuf bin Abdullah'ı tanıtmadım mı, Katib Yûsuf'u, Şair Şevki'yi tanıtmadım mı diye sormadan edemiyorum... F. Yılmaz, sanki ben böyle bir tanıtmayı, araştırmayı yapmamışım gibi, bu ismi ve özellikleri taşıyan birisini, "**kaynaklardan tespit etmek mümkündür.**" diyor... Şaşırmamak için kitabımda yazdıklarımı tekrar tekrar okudum... F. Yılmaz'ın kullandığı dipnotlara baktım. 19 numaralı dipnotdaki kaynakları kullanan ben değil miyim? "**Abesle iştigal etmek**" istemiyorum fakat bir daha sormadan edemiyorum, F. Yılmaz, daha önceden Yusuf bin Abdullah'ı tanıyor muydu?

F. Yılmaz'ın eleştirisinde, "**sayın Sevinçli bu gelenekten haberdâr olmadığından kendince bir yöntem ihdas etmiş ve en erken tarihli olaylar yazmada en başta yer almalıdır mantığıyla hareket ederek İstanbul'un kuruluş hikâyesini, yanlış bir tercihle eserin başlangıcına yerleştirmiş**" değerlendirmesi için, bilinçli bir seçimle yaptığım düzenleme yanıtını veriyorum. Yoksa ne yöntem "**ihdas**" ediyorum, ne de "**en erken tarihli olaylar en başta yer almalıdır mantığıyla hareket ediyorum.**" 1975 yılında, yazmayı bulduğum gün, Bizans söylenceleri bölümü -kimi sayfaların karışıklığına karşı- en baştaydı... Yoksa, "**İstanbul hikayelerini olması gereken yerden kopartıp başka bir yere**" almadım. Tarihsel olay dizisini, kimi dağınık sayfalara göre düzenlerken Ayasofya öykülerini İstanbul'un fethi sürecine almadım... Zaten bu bölüm de yazmada bayağı eksiklik gösteriyordu. Çalışmanın yayını aşamasında da, bu konuyu kendi kendine tartıştım... Yayın yönetmeninin kitabın adına eklediği "**Bizans Söylenceleriyle**" açıklamasıyla da bağlantı kurmak amacıyla, Ayasofya söylencelerini, yazmada olması gereken yere aktarmadım... Sanırım kusurum

bu değişimi kitabımda belirtmemiş olmam...

F. Yılmaz'ın, yayınladığım yazmayı, diğer erken dönem yazmalarla karşılaştırıp çalışmasını ayrıntılı bir biçimde yaparken yazmanın nerelerinin özgün olduğunu ortaya koyduğunu da görüyorum...Ancak yine herkesin bildiği bir geleneği, Osmanlı düzyazı geleneğini, tezkire yazıcılığı geleneğini, tarih yazıcılığı geleneğini, öykünmecî geleneği anımsayalım... Osmanlı yazarlarının, genellikle, geçmiş dönemlere ilişkin hemen hiç bir araştırma, hatta karşılaştırma yapmadan hazırladıkları tezkirelerde, tarih kitaplarında, geçmişî, örnek aldıkları bir yazmadan aynen "kopyaladıklarını" biliyoruz....

Yine belirtelim, Hz. Adem'le, Hz. Nuh'la başlayan yazmalar, hemen İslamî sürece atlayıp hızla Osmanlıya geçerken, her yazar, yazdığı yılların tanıklığıyla ÖZGÜNLEŞİR...

F. Yılmaz'ın yaptığı çok kısa bir değerlendirmeye bile bu bilgiyi pekiştiriyor. Özellikle erken dönem Osmanlı yılları, Yusuf bin Abdullah'da "muhtasar" geçişle aktarılıp, eski tarihlerle benzerlikler gösterirken -ki bu doğal bir durumdur- birden bire, Fatih dönemi, II. Beyazid dönemine geçilince, farklılıklar ortaya çıkıyor...

Bu farklılıklar, bugüne değin bilemediğimiz kimi bilgileri, elimizde olmayan kaynaklardan yararlanarak (acaba bilmiyor muyuz, acaba inceleyemediğimiz kaç tane tarih yazması daha var? Yine yitik kaç yazma var?) Yusuf bin Abdullah'ın kullandığını da gösteriyor.

Burada, özellikle İstanbul'un mitolojik kuruluşuna ilişkin bölüme dönüş yapıp yayınladığım sözde "muhtasar" tarih yazmasının, S.Yerasimos'un kitabının başında da yeralan, F.Giese'nin yayınladığı "anonim" yazma ile olan farklılıklarını göstermek istiyorum:

"... Şeddad bin Ad'dan Hazret-i Risalet'e

gelince 3200 yıl geçmiş, Hicret'ten Sultan Bayezid'e gelince 891 yıl geçmiş... (Yerasimos, s.25)

"... Şeddâd bin Ad kavminden Muhammed Mustafa aleyh-is-selâm devrine gelince üçbinikiyüz yıl geçmiş idi. Ve dahi hicret-i Nebevi'den Sultan Bâyezid'e gelince sekizyüzsensendokuz sene geçmiş... (Abdullah, s.43)

F. Yılmaz, bu iki alıntıdaki fark için ne der bilemem. Yusuf bin Abdullah'ın Tarih-i Âl-i Osmân'ı yazış tarihi bilgisini burada arayabilir miyiz? 1479 yılındaki ana yazımdan Giese'nin yayınladığı yazmanın 1486 yılında yazılışına bakarak, bu tarih farklılıkları, tarih yazıcılığımız açısından ne "ifade" eder? Acaba Yusuf bin Abdullah'ın kullandığı Ayasofya öyküsü hangi çeviriydi? Rumca'dan mı, yoksa Farsça'dan mıydı?

Yalnız ben, Yusuf bin Musa'nın yazmasından Yusuf bin Abdullah'ın nasıl yararlandığını bilmesek de, "imlâ bozuklukları ve eksiklikleri dışında" yine de eldeki yazmanın farklılıklar gösterdiğine inanıyorum... Basit bir karşılaştırma bile bize, yazmadaki aktarma metindeki farkı açığa çıkartıyor... Ancak, F. Yılmaz'ın görmezden geldiği bu konudaki tümcelerimi alıntılıyıp amacımızın bir karşılaştırma yapmak olmadığını, Yerasimos'u da bayağı okuduğumuzu ve de "haberdar" olduğumuzu bir daha vurgulayıp sözü kısa keselim: "S.Yerasimos'un özgün araştırmasında belirlediği, Rumca Ayasofya öyküsünü (Bizans söylencelerini) Türkçe'ye çevirip islamlaştırın Yusuf bin Musa'nın çalışması (1479) ile 1491 tarihli anonim metnin, Katib Şevki'nin yazmasındaki ortaklıklarını ve ayrımlarını yapılacak karşılaştırmada daha iyi görürüz. Yanko bin Madyan'dan, Ayasofya'nın kubbесinin yıkılışına, yeniden yapılmasına, Şeddad bin Ad'ın kılıcına değin

yazılanların karşılaştırılması, gerçekte Bizans kültürünün Osmanlı kültürü içinde eritilmesinin iyi bir örneklemesini verecektir.”

Ne hikmetse, yazma “muhtasar bir kronik” olsa da, F. Yılmaz’ın deyişiyle, “diğer **Tevarih-i âl-i Osman** nüshalarında rastlamadığınız iki farklılığın bulunduğunu da” görüyoruz... Fatih’in Uzun Hasan’a gönderdiği mektubun süreti ile yine Fatih’in ölümü üstüne yazılan şiir gibi...

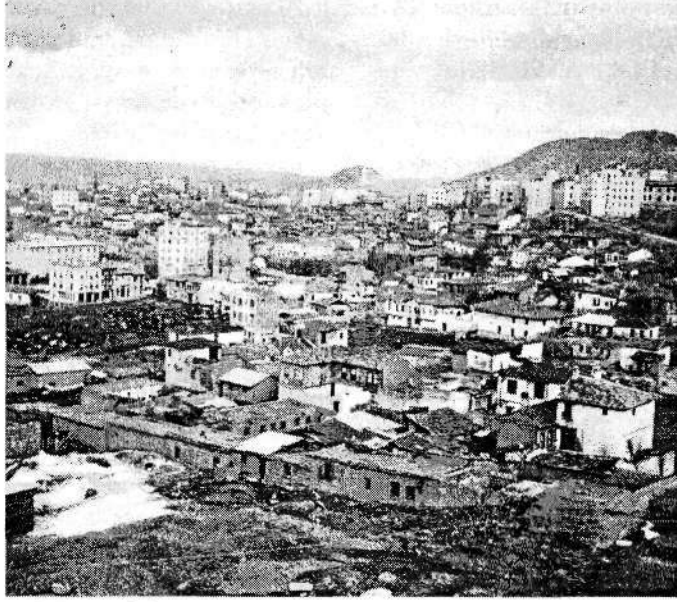
Bir daha yinelemekte yarar görüyorum... **Tevarih-i âl-i Osman** geleneğini unutmamalıyım... Tarih yazarlarımız kendilerinden önceki dönem üstüne karşılaştırmalı bilgilerle bir araştırma yapmadıkları için, yaşadıkları dönemi “ayrıntıyla” anlatırlar ve bu anlatımlarıyla özgünleşirler... Zaten F. Yılmaz da öyle demiyor mu ?...

GELELİMİYANLIŞLARIMA, YANLIŞ OKUMALARA

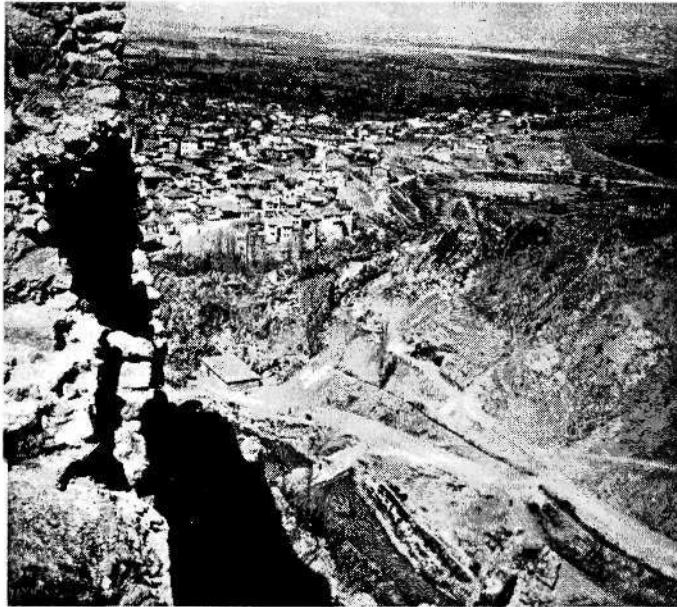
Kusur tümüyle bana ait... Gerçekten dikkatsizlik sözcüğü kimi kusurlarımı eksiltmeye yetmiyor. Çeviri yazı metnin 1980’li yıllarda en az üç kez ayrı ayrı kişilerce daktilo edilişi, düzeltileri yaparken yaptığım atlamalar, dalgınlıklar, kitabın bilgisayarda dizilip baskıya

hazırlanışındaki en son yazımda ise, azalacağına çoğaldı... Metnin yazımını doğrudan benim yapmamam, ayrıca kitabın yetiştirilme sıkıntıları, yanlışları sadece çoğalttı... Dahası doğru dürüst düzelti bile yapılamadı... Bunlar olmaması gereken ancak yaşanan gerçekler... Fakat kusurlarımı azaltmıyor... Bu eksikliklerimin çoğunu biliyorum... Ayrıca kimi sözcüklerin yazılışında ve okunuşunda yaşadığım sıkıntılar, tarih bilgimle ilgili eksiklikler de olsa, okuyamadığım sözcüklerden Osmanlıca’nın süprizlerine, daha epeyce sorunun karşımızda durduğunu biliyorum... Burada örneklere geçmek istemiyorum. Bir çok sözcükte, okunuş yanlışlığından çok, dizgi yanlışlığı kolayca görülüyor... F. Yılmaz’ın emeklerine teşekkür ediyorum... Kendisinin belirttiği gibi **“gerçekten de yazma metin, hem imla hem cümle yapısı hem de fonetik açısından çok sorundur”** Ve bu sorunlar, uzun bir sürece yayılan hazırlık evresini kusurlarla daha da olumsuz etkilemiştir diyorum.

“Maalesef, sayın Sevinçli keşke bu işe girişmeseydi” diyor F. Yılmaz... Ne desem ki... Uslûb-i beyân, beyân-ül-insan... Yine de ben, **“bu işe girişmekle, Edirneli bir pire-zenin kulu”** olan Yusuf bin Abdullah’ı, **“Manisalı bir fakir-i pür-taksir”** olarak, unutulduğu yerden çıkartıp tanıtmakla mutluyum...

©Meçhul Seyyah(lar)ın Ankara Fotoğrafları (Frank Fokke Ferwarda Arşivi)
© Kebikeç

©Meçhul Seyyah(lar)ın Ankara Fotoğrafları (Frank Fokke Ferwarda Arşivi)
© Kebikeç